

รายงานที่ 104/2559 เรื่อง คัดค้านการละเมิดสิทธิเสรีภาพในร่างกาย กรณีการใช้เครื่อง
พันธนาการประเภทกุญแจเท้าแก่ผู้ต้องขังนักศึกษากลุ่มขบวนการประชาธิปไตยใหม่ จำนวน 7 คน เมื่อ
วันที่ 5 กรกฎาคม 2559

ประเด็นการตรวจสอบ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นสมควรให้มีการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน
กรณีที่น่าสงสัยต่อสาธารณชนและสื่อมวลชนจำนวนมากว่า เจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ใช้เครื่องพันธนาการ
ประเภทกุญแจเท้าแก่นักศึกษากลุ่มขบวนการประชาธิปไตยใหม่ ซึ่งตกเป็นผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนตามหมาย
ขังของศาลทหารกรุงเทพ จำนวน 7 คน โดยได้ใช้ในการคุมตัวออกจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครไปยัง
ศาลทหารกรุงเทพ เพื่อให้พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ยื่นคำร้อง
ขออำนาจศาลทหารฝากขังเป็นครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2559 การใช้เครื่องพันธนาการประเภทกุญแจ
เท้าแก่นักศึกษาผู้ต้องขังทั้งเจ็ด ในกรณีนี้ มีสื่อมวลชนจำนวนมากนำเสนอข่าวว่าเป็นการใช้ตรวน และมีปัญหา
ว่าจะถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิเสรีภาพในร่างกายของนักศึกษาผู้ต้องขังทั้งเจ็ดหรือไม่

การดำเนินการ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ได้ให้การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และ
ความเสมอภาค ของชนชาวไทยตามประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุข รวมทั้งตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ
หรือเจ้าพนักงานของรัฐจึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล อย่างไรก็ตาม
สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอาจถูกจำกัดได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่าที่จำเป็น
เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องใช้อำนาจภายในขอบเขตนั้นโดยเคร่งครัด จะใช้อำนาจเกินกว่าเงื่อนไขที่กฎหมาย
บัญญัติไว้ไม่ได้ ในกรณีนี้การใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนที่มีการขอฝากขังต่อศาล
ย่อมเป็นการทำให้ผู้ต้องขังเสียเสรีภาพในการเคลื่อนไหวร่างกาย อันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในร่างกาย
และอาจทำให้ผู้ต้องขังเกิดความอับอายหรือมีลักษณะเป็นการประจานต่อคนที่พบเห็น อันเป็นการกระทบ
ต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายให้สามารถจำกัดสิทธิเสรีภาพในร่างกายของ
ผู้ต้องขังโดยการใส่เครื่องพันธนาการได้ ตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479
แต่มีการบัญญัติข้อยกเว้นไว้เมื่อมีเหตุสำคัญตามมาตรา 14 (4) และวรรคสอง ในกรณีเมื่อต้องคุมตัวผู้ต้องขัง
ออกไปนอกเรือนจำ เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งได้
ตามที่เห็นสมควร ประกอบกับกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติ
ราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 28 วรรคสาม ได้กำหนดเงื่อนไขในการพิจารณาใช้เครื่อง
พันธนาการแก่ผู้ต้องขังในกรณีที่ต้องนำตัวออกไปนอกเรือนจำว่า “ถ้าจะใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้กุญแจมือ

เว้นแต่คนต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้ตรวน หรือกุญแจเท้า หรือชุดกุญแจมือและกุญแจเท้าก็ได้” แต่ในกรณีของนักศึกษาผู้ต้องขังทั้งเจ็ดนี้เป็นคดีเกี่ยวกับข้อหาฝ่าฝืนคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 3/2558 ที่ห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป และข้อหาร่วมกันก่อความวุ่นวายเพื่อให้การออกเสียงไม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งเป็นคดีที่เกี่ยวกับความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง และข้อหาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานสอบสวนในการพิมพ์ลายนิ้วมือ และไม่อาจแสดงบัตรหรือใบรับหรือใบแทนใบรับเมื่อเจ้าพนักงานตรวจบัตรขอตรวจ มิได้มีลักษณะเป็นการก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงสะท้อนขวัญต่อประชาชนแต่อย่างใด กรณีจึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นคดีอุกฉกรรจ์ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาหลักทั่วไปที่เป็นเงื่อนไขในการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐ ในกรณีนี้แล้วเห็นว่า การกระทำของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสั่งใช้เครื่องพันธนาการแก่นักศึกษาผู้ต้องขังทั้งเจ็ดในกรณีนี้ไม่เป็นไปตามหลักนิติรัฐ ได้แก่ ต้องมีเหตุจำเป็น ต้องสมประโยชน์หรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรม และต้องสมควรแก่เหตุ ดังนั้น การที่เจ้าหน้าที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครได้ใช้กุญแจเท้าแก่นักศึกษาผู้ต้องขังทั้งเจ็ดจึงเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคลโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย ส่วนการคุมตัวนักศึกษานักศึกษาผู้ต้องขังทั้งเจ็ดออกจากเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครไปยังศาลทหารกรุงเทพ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2559 โดยมีการทำให้ภาพของการใส่กุญแจเท้าปรากฏต่อสาธารณชนไปทั่วโลกเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าว จึงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง จึงได้กำหนดมาตรการการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะต่อกรมราชทัณฑ์ ดังนี้

มาตรการการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ให้กรมราชทัณฑ์กำชับและตักเตือนเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณาให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่นักศึกษาผู้ต้องขัง เพื่อให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ด้วยความระมัดระวังและเคร่งครัด เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในลักษณะทำนองเดียวกันอีก ทั้งนี้ ให้ดำเนินการภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงาน

ข้อเสนอแนะนโยบาย หรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย

(1) กรมราชทัณฑ์ควรมีการดำเนินการทบทวนความรู้ความเข้าใจให้แก่เจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยที่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังอย่างเพียงพอด้วย และควรที่จะได้มีการจัดการศึกษาอบรมและติดตามพัฒนาการมาตรฐานการดูแลรักษาความปลอดภัยและรักษาสีตมมนุษยชนเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

(2) เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังพึงพิจารณาให้ความเห็นในการใช้เครื่องพันธนาการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และพัสติจะต้องเป็นผู้สั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังตามที่กฎหมายกำหนด

(3) กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณาวิวัฒนาการของการใช้เครื่องพันธนาการโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทดแทนลักษณะของเครื่องพันธนาการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันต่อไป โดยคำนึงถึงการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพอันเป็นสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกควบคุมตัว

(4) เมื่อมีการใช้เครื่องพันธนาการใด ๆ แล้ว กรมราชทัณฑ์ควรกำหนดให้มีมาตรการที่พึงใช้เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังเป็นครั้งที่สอง จากการที่ถูกถ่ายภาพหรือเสนอข่าวต่อสาธารณชนโดยทำให้ปรากฏต่อสาธารณชนว่าผู้ต้องขังถูกใส่เครื่องพันธนาการ เนื่องจากยอมเป็นการลดคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยอาจใช้เครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังที่สามารถปิดบังเครื่องพันธนาการไว้ และในระหว่างนำตัวผู้ต้องขังไปนอกเรือนจำ ควรป้องกันมิให้มีการถ่ายภาพผู้ต้องขังซึ่งมีเครื่องพันธนาการดังกล่าว

(5) ในการควบคุมตัวผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์ควรมีการแยกประเภทผู้ต้องขังระหว่างประเภทความผิดอุกฉกรรจ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความผิดที่กระทำต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน ที่มีลักษณะใช้ความรุนแรง กับอีกประเภทหนึ่งคือ ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดต่อความมั่นคง หรือความผิดในทางการเมือง หรือความผิดในลักษณะที่ถูกกำหนดให้เป็นความผิดทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน โดยผู้ต้องขังประเภทนี้ควรจะได้รับการพิจารณาเป็นกรณี ๆ ว่าควรจะควบคุมตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม

ความสำเร็จ/ความก้าวหน้าในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กรมราชทัณฑ์แจ้งผลดำเนินการว่า ได้กำกับเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ในการพิจารณาใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังให้ถือปฏิบัติตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พร้อมทั้งมีหนังสือสั่งการให้ปฏิบัติด้วยความระมัดระวังและเคร่งครัดแล้ว และมีการดำเนินการที่สอดคล้องกับข้อเสนอแนะที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกำหนดแล้ว เว้นแต่ประเด็นเกี่ยวกับการใช้เครื่องแต่งกายปิดบังเครื่องพันธนาการของผู้ต้องขัง ซึ่งกรมราชทัณฑ์มีข้อสังเกตว่า การดำเนินการดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยในการควบคุมผู้ต้องขังด้วยเช่นกัน และประเด็นเกี่ยวกับการป้องกันมิให้มีการถ่ายภาพผู้ต้องขังที่มีเครื่องพันธนาการ เห็นว่า กสม. ควรจัดทำข้อเสนอต่อรัฐ เพื่อให้จัดทำช่องทางพิเศษสำหรับผู้ต้องขังโดยความร่วมมือและงบประมาณระหว่างศาลยุติธรรม กระทรวงกลาโหม และกระทรวงยุติธรรม